

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Μέθοδοι Έρευνας

Ενότητα 2.7: Τα συμπεράσματα

Βύρων Κοτζαμάνης

Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας & Περιφερειακής
Ανάπτυξης

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Τα συμπεράσματα

Ας μην έχουμε αυταπάτες: ο δυνητικός αναγνώστης της μελέτης-έρευνάς μας, σε ελάχιστες περιπτώσεις θα τη μελετήσει από το α έως το ω.

Θα προσφύγει συνήθως ευθέως στα συμπεράσματά μας, και αναλόγως του ενδιαφέροντός τους θα την μελετήσει ολόκληρη ή τα τμήματα εκείνα που τον ενδιαφέρουν ιδιαίτερα.

Επομένως, η σαφής και ολοκληρωμένη έκθεση των συμπερασμάτων της εργασίας μας απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή.

Τι όμως πρέπει να περιλαμβάνει το τελευταίο αυτό κεφάλαιο; Τρεις βασικές ενότητες: α) την υπενθύμιση σε αδρές γραμμές της διαδρομής που ακολουθήσαμε β) τη παρουσίαση των νέων γνώσεων που έφερε η εργασία μας και τέλος γ) τις προοπτικές που διανοίγονται καθώς και συγκεκριμένες προτάσεις προς υλοποίηση. Ας τα εξετάσουμε ένα προς ένα.

Η υπενθύμιση-παρουσίαση σε αδρές γραμμές της λογικής διαδρομής που ακολουθήσαμε.

Η παρουσίαση αυτή πρέπει οπωσδήποτε να περιλαμβάνει τα εξής σημεία:

- την υπενθύμιση του κεντρικού προβλήματος-ερωτήματος (όπως αυτό τελικά διαμορφώθηκε)
- την παρουσίαση των κύριων χαρακτηριστικών του μοντέλου ανάλυσης που δομήσαμε
- τη σύγκριση των αναμενόμενων αποτελεσμάτων βάσει των υποθέσεων που διατυπώσαμε με τα αποτελέσματα που βρήκαμε, καθώς και μια υπενθύμιση για το που οφείλονται κατά τη γνώμη μας (αν υπάρχουν) οι διαπιστωμένες διαφορές.

Η παρουσίαση των νέων γνώσεων που απέφερε η εργασία μας. (1)

Κάθε έρευνα στις κοινωνικές επιστήμες θεωρητικά προσφέρει δύο τύπους νέων γνώσεων: πρόσθετες γνώσεις που αναφέρονται άμεσα στο υπό μελέτη φαινόμενο/αντικείμενο ή ακόμη και νέες θεωρητικές προσεγγίσεις.

Στη πρώτη περίπτωση, τα νέα κεκτημένα αφ' ενός προστίθενται στις ήδη συσσωρευμένες γνώσεις επί του αντικειμένου, αφ' ετέρου σχετικοποιούν, τροποποιούν και ενδεχομένως αναιρούν τις ήδη κεκτημένες γνώσεις. Ας υπενθυμίσουμε ακόμα μια φορά, ότι, κάθε "νέο" στις κοινωνικές επιστήμες εγγενώς προσθέτει, τροποποιεί, εμβαθύνει, αναιρεί ακόμη, τα "κεκτημένα" (βλ. π.χ. *Durkheim*-αυτοκτονία). Στην τελική φάση της εργασίας μας το "νέο" που προσφέραμε, αποτελεί απάντηση στο ερώτημα "Τι γνωρίζω σήμερα επιπλέον των ήδη γνωστών για το αντικείμενο της έρευνάς μου;" Υπενθυμίζουμε ότι οι πιθανότητες να προσφέρει ο ερευνητής κάτι νέο στα ήδη γνωστά και τετριμμένα αυξάνονται όσο περισσότερο έχει αποστασιοποιηθεί από τις τρέχουσες προκαταλήψεις και προϊδεάσεις και όσο πιο σωστά και ολοκληρωμένα έχει δομήσει τη προβληματική του.

Η παρουσίαση των νέων γνώσεων που απέφερε η εργασία μας. (2)

Στη δεύτερη περίπτωση, είναι προφανές ότι οι νέες θεωρητικές προσεγγίσεις, είναι αυτές που απορρέουν από την προβληματική και το μοντέλο ανάλυσης που υιοθετήσαμε. Δεν αναφέρονται επομένως αποκλειστικά στο αντικείμενο της έρευνας, αλλά στο τρόπο προσέγγισής του.

Φυσικά, οι νέες θεωρητικές γνώσεις που προσφέρει η έρευνά μας είναι άμεση συνάρτηση του στέρεου θεωρητικού υπόβαθρου και της εμπειρίας που διαθέτουμε.

Ας υπενθυμίσουμε ότι δεν αναφερόμαστε εδώ σε μεγάλες, καινοτόμες θεωρητικές ανακαλύψεις με παγκόσμια ακτινοβολία, αλλά, σε "μικρές" ανακαλύψεις που πιθανότατα να ανοίγουν τον δρόμο σε νέες θεωρητικές προσεγγίσεις.

Η παρουσίαση των νέων γνώσεων που απέφερε η εργασία μας. (3)

Είναι επομένως ενδιαφέρον - και επιβάλλεται - συντάσσοντας τα συμπεράσματά μας να αναφερθούμε στα προαναφερθέντα σημεία (α και β). Αυτό προϋποθέτει την νηφάλια αξιολόγηση της έρευνάς μας όσον αφορά δυο στοιχεία: *i) την προβληματική μας και ii) το μοντέλο ανάλυσής μας.*

Όσον αφορά το πρώτο στοιχείο, οφείλουμε να υποβάλλουμε στον εαυτό μας μια σειρά βασικών ερωτήσεων όπως: *η έρευνα που διεξήγαμε μας έδωσε τη δυνατότητα να αναδείξουμε άγνωστες πτυχές του αντικειμένου, να αποκτήσουμε νέες εμπειρικές γνώσεις που επιτρέπουν την καλύτερη κατανόησή του; Ή μήπως αντιθέτως μας ώθησε στη διατύπωση κοινότυπων προτάσεων και αναλύσεων που δεν προσέφεραν τίποτε το ιδιαίτερο;*

Όσον αφορά το δεύτερο στοιχείο (αξιολόγηση του μοντέλου ανάλυσης), τα ερωτήματα που οφείλουμε να απαντήσουμε είναι: το μοντέλο που δομήσαμε είναι επαρκώς σαφές ή παρουσιάζει εσωτερικές αντιφάσεις; Οι αναλύσεις που στηρίχθηκαν σ' αυτό επέτρεψαν τη εξαγωγή στέρεων και τεκμηριωμένων συμπερασμάτων; Οι υποθέσεις μας, τα εννοιολογικά εργαλεία, οι δείκτες μας είναι σαφείς; Μας επέτρεψαν να ισχυρισθούμε-θεωρήσουμε ότι οι ερμηνείες μας δεν χαρακτηρίζονται από το στοιχείο του αυθαίρετου;

Η παρουσίαση των νέων γνώσεων που απέφερε η εργασία μας. (4)

Εάν είμαστε σε θέση να απαντήσουμε θετικά σε αυτά τα βασικά ερωτήματα, μπορούμε πιθανότατα να διατυπώσουμε-προτείνουμε και νέες θεωρητικές προοπτικές, βοηθώντας σημαντικά τους επόμενους ερευνητές που θα ασχοληθούν με το ίδιο αντικείμενο.

Π.χ. όσον αφορά τη προβληματική μας μπορούμε, με βάση την εμπειρία μας, να προτείνουμε και άλλες οπτικές γωνίες προσέγγισης, άλλα συμπληρωματικά ερωτήματα προς διερεύνηση που πιστεύουμε ότι θα μπορούσαν να τεθούν για την ανάλυση ενός ευρύτερου φάσματος φαινομένων.

Θα μπορούσαμε ακόμη να προτείνουμε και διαφορετικές υποθέσεις από αυτές που υιοθετήσαμε, συμπληρωματικές ή μη, άλλους σαφέστερους προσδιορισμούς των εννοιών που χρησιμοποιήσαμε ή ακόμη την εξειδίκευση κάποιων από τους δείκτες που δημιουργήσαμε.

Η παρουσίαση "πρακτικών" προτάσεων-η υλοποίηση των πορισμάτων της έρευνας (1).

Ο κάθε ερευνητής εύχεται και επιθυμεί η μελέτη-έρευνά του να μη μείνει κλειστή στους τέσσερις τοίχους κάποιας βιβλιοθήκης, αλλά να χρησιμεύει στις ανοικτές κοινωνίες που επιδιώκουμε να δημιουργήσουμε, εκεί όπου θα εκφράζονται αντικρουόμενες απόψεις και όπου ο καθένας μας είναι ελεύθερος να προτείνει λύσεις και να υποβάλλει σε κριτική τις λύσεις που προτείνουν άλλοι.

Αναμφισβήτητα, η κοινωνική έρευνα και τα πορίσματά της προωθούν τη κοινωνική αυτογνωσία μας και συμβάλλουν στην απομυθοποίηση των θέσεων του "κοινού νου" για "πράγματα" που "είναι γνώριμα και θεωρούνται γνωστά". Ο ερευνητής όμως θα ήθελε ταυτόχρονα η εργασία του να έχει "άμεσες" εφαρμογές, να αποτελέσει "σίγουρο" οδηγό για δράση και λήψη αποφάσεων. Συνήθως όμως αυτή η επιθυμία του δεν υλοποιείται - ή δεν μπορεί να υλοποιηθεί- εκτός σπανίων περιπτώσεων (δεν αναφερόμαστε φυσικά εδώ στις μελέτες τεχνικού χαρακτήρα, όπως στις έρευνες αγοράς κ.ο.κ).

Η παρουσίαση "πρακτικών" προτάσεων-η υλοποίηση των πορισμάτων της έρευνας (2).

Οι σχέσεις ανάμεσα στη έρευνα και τη δράση δεν είναι καθόλου προφανείς για πολλούς λόγους.

Θα υπενθυμίσουμε κατ' αρχάς ότι ανάμεσα στην ανάλυση της κοινωνικής πραγματικότητας και τη δράση παρεμβάλλονται πάντοτε αξιολογήσεις/θέσεις/ κρίσεις.

Η εξαγωγή άμεσα υλοποιήσιμων συμπερασμάτων από την ανάλυση στο πεδίο των κοινωνικών επιστημών δεν είναι εφικτή: όλα περνούν από την κρησάρα των αξιολογικών θέσεων-κρίσεων και ουδαμώς δυνάμεθα να εξάγουμε και να εφαρμόσουμε μηχανιστικά πορίσματα ερευνών, όπως το πράττουν οι μηχανικοί που μελετούν "κλειστά συστήματα" όπου δεν υπάρχει η δυνατότητα του *libre arbitre*. Το να πιστεύουμε ότι υπάρχουν πορίσματα που "επιβάλλονται" ως να είναι η φυσική ροή των πραγμάτων είναι μία μεγάλη αυταπάτη.

Η παρουσίαση "πρακτικών" προτάσεων-η υλοποίηση των πορισμάτων της έρευνας (3).

Παράλληλα δεν πρέπει να διακατεχόμαστε από το άγχος της άμεσης εφαρμογής που θα στηρίζεται στα πορίσματα της έρευνάς μας, ως αυτή να είναι και η μόνη "χρησιμότητά" της. Η έρευνα στις κοινωνικές επιστήμες επηρεάζει έμμεσα τις πρακτικές και δράσεις στο μέσο και απώτερο χρόνο: ο εμπλουτισμός και η εμβάθυνση των προβληματικών και των μοντέλων ανάλυσης, εκτός του ότι επιτρέπουν την καλύτερη κατανόηση των συγκεκριμένων αντικειμένων-φαινομένων, αλλάζουν προοδευτικά σε βάθος τον τρόπο που προσεγγίζουμε, συλλαμβάνουμε, σκεπτόμαστε τον κόσμο που ζούμε και θα ζήσουμε: οι έρευνες π.χ. για το εκπαιδευτικό σύστημα, για τις μειονότητες, τις κοινωνικές τάξεις, τη ποιότητα ζωής, τις εργασιακές σχέσεις, τη πολιτική συμπεριφορά, τις περιθωριακές ομάδες, τις αναπαραγωγικές συμπεριφορές, πιθανόν να μην άλλαξαν ριζικά και άμεσα την πρόσληψη του κόσμου μας όπως η ανακάλυψη του νόμου της βαρύτητας ή ακόμη του ότι η γη κινείται γύρω από τον εαυτό της και ταυτόχρονα γύρω από τον ήλιο.

Η παρουσίαση "πρακτικών" προτάσεων-η υλοποίηση των πορισμάτων της έρευνας (4).

Τα εκπαιδευτικά μας συστήματα, ή στάση μας απέναντι στις περιθωριακές ομάδες και τις μειονότητες, οι εργασιακές σχέσεις, οι απόψεις μας για τη ποιότητα της ζωής, για τη διασπρωμάτωση των κοινωνιών μας και για πλήθος άλλων θεμάτων και φαινομένων, είναι όμως ριζικά διαφορετικές σήμερα από αυτές των αρχών του αιώνα μας και η έρευνα στους αντίστοιχους τομείς συνέβαλε καθοριστικά σ' αυτό. Ο ερευνητής ακόμη και στη περίπτωση που περιορίζεται στο να αναδείξει απλώς τις σχέσεις ανάμεσα στις πρακτικές εφαρμογές και στα στοιχεία της ανάλυσής του (ποια στοιχεία, ποιες εφαρμογές, ποιες επιπτώσεις), προωθώντας την κοινωνική αυτογνωσία και υποβάλλοντας σε κρίση τις "λύσεις" που προτείνει, παράγοντας τεκμηριωμένο υλικό για κοινωνική κριτική, *συμμετέχει ενεργά στη αέναη κίνηση των κοινωνιών μας.*

Παρ' ότι οι δράσεις, οι στόχοι, τα οράματα των κοινωνιών μας δεν προσδιορίζονται σε τελευταία ανάλυση κυρίως με βάση την επιστήμη και τα πορίσματα της επιστημονικής έρευνας, εν τούτοις η συμβολή τους δεν είναι διόλου ευκαταφρόνητη.

Η παρουσίαση "πρακτικών" προτάσεων-η υλοποίηση των πορισμάτων της έρευνας (5).

Οι ερευνητές, όπως πολύ σωστά κατά τη γνώμη μας επισημαίνει και ο *P. Bourdieu*, δεν έχουν ανάγκη να αποδεχθούν το διαρκώς αμφιλεγόμενο λειτούργημα του ειδικού ή του συμβούλου του πρίγκιπα για να δώσουν κοινωνική δύναμη στην εργασία τους.

Μπορούν να χρησιμοποιήσουν τη γνώση που έχουν για το κοινωνικό κόσμο, προκειμένου να της προσδώσουν κοινωνική δύναμη.

Μπορούν να ασκήσουν μια κριτική δράση αποκάλυψης και να μάχονται αυτούς που κατέχουν το μονοπώλιο της πρόσβασης στα εργαλεία παραγωγής υλικών και πνευματικών αγαθών...

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Τέλος Ενότητας

